
Politieke beweging in het ACW revisited.

Jef Vennaere

In mei 1983 publiceerde ik in het VMT onder het pseudoniem Juul Vereecken een bijdrage over de toenmalige politieke beroering in het ACW. Spijtig genoeg blijven grote lijnen van deze elfjarige tekst nog steeds actueel. Het risico bestaat zelfs dat deze nieuwe bijdrage een beknopte "remake" van het artikel van toen zal blijken.

Het verhaal van de politieke opstelling van de christelijke arbeidersbeweging is in essentie een verzuilingsverhaal. Nu is het voor iedereen in dit land duidelijk dat de verzuiling als actieve maatschappelijk factor in wezen voorbij is, maar dat haar erfenis nog geruime tijd zal blijven doorwerken, al was het maar omdat omvangrijke maatschappelijke fenomenen een langzame dood sterven. Ook de hoofdrolspelers in het verhaal zijn zich van deze ontwikkeling bewust. Of het nu om de CVP-top gaat, om de bisschoppen, de Guimardstraat of de bonzen van het christelijk ziekenfonds : wie hun optreden nauwkeurig analyseert bemerkt dat zij zich wel nog om de specifieke belangen van hun instituties bekommeren, maar dat zij tegelijk beseffen niet langer te kunnen opereren vanuit een monolithisch "katholiek blok" dat een overgrote meerderheid van de Vlaamse bevolking in zijn ideologische en maatschappelijke greep houdt. Soms lijkt het er zelfs op dat deze ontzuiling zich in christelijke middens sterker heeft ontwikkeld dan in het socialistische milieu. Om dit met één voorbeeld te illustreren : een ACV-vakbondssecretaris kan zich hic et nunc makkelijker politiek engageren buiten de CVP dan zijn ABVV-collega dat zou kunnen buiten de SP; dit simpele verschijnsel zou een mooie kluit zijn voor politicologisch onderzoek... De secularisatie heeft met de geruisloze standvastigheid die eigen is aan grote maatschappelijke ontwikkelingen, de verzuiling verder aangevreten. Waar kritische christenen reeds in de jaren zestig en vooral (na het mislukken van de progressieve frontvorming) in de jaren zeventig op individuele basis de CVP de rug toekeerden, bleven tot het begin van de jaren negentig de verzuilde christelijke organisaties officieel hun onaantastbare trouw aan de moederpartij

belijden. Met enkele fel opgemerkte resolute uitspraken op het Rerum Novarum-feest van mei 1994, hebben de nummers één van zowel ACW, ACV als LCM de doodsklokken geluid over de politieke binding tussen de christelijke arbeidersbeweging en de CVP. Is deze breuk definitief? In het najaar van 1995 zal een ACW-congres zich hierover uitspreken. In grote delen van de christelijke arbeidersbeweging overheerst een anti-CVP-gevoel. Maar toch is de breuk nog verre van voltrokken: er is verwijdering gegroeid, achterdocht, scepsis, maar alle betrokkenen lijken wel te aarzelen om de resolute stap te zetten naar een definitieve scheiding. Vanwaar deze aarzeling om aan een historisch voorbijgestreefd bondgenootschap een eind te maken?

Hierna poog ik enkele hypothesen terzake te ontwikkelen. De lezer moet zich ervan bewust zijn dat ik geen objectief buitenstaander ben, maar een geëngageerd militant.

De objectieve voorwaarden...

In 1983 stelde ik voorop dat drie soorten ontwikkelingen konden bijdragen tot een breuk tussen het ACW (als koepel van de christelijke arbeidersbeweging) en de CVP:

- een verdere electorale aftakeling van de CVP, die aldus geen geschikt instrument meer zou blijken om de belangen van de zuil en zijn takken efficiënt te behartigen;
- een aftakeling van de verzuiling zelf, waardoor de machtspositie van het ACW dermate zou afbrokkelen, dat zij de vernieuwingsbewegingen niet meer zou kunnen onder controle houden;
- een krachtige politieke bewustwording van de basis van de christelijke arbeidersbeweging, die de leiding zou dwingen tot een andere politieke opstelling.

Op elk van deze terreinen is behoorlijk wat agitatie geweest. De electorale neergang van de CVP zal niemand kunnen ontkennen. Maar laten we ons toch goed realiseren dat de electorale teruggang van een partij op zichzelf niet volstaat om de sociale organisaties waarmee ze verbonden is van haar te verwijderen: als deze voorwaarde volstond, zou het ABVV zich even sterk van de SP hebben moeten verwijderen, als het ACW zich van de CV? verwijderd heeft. En dat is nu net niet het geval. Slechts wanneer deze drie factoren in synergie optreden, kunnen ze een rol van betekenis spelen. Aan de kant van de sociaaldemocratie zijn factoren 2 en 3 nauwelijks in beweging geweest gedurende de jaren tachtig.

De sociaaldemocratische zuïorganisaties krompen misschien een beetje in, maar bleven even open of gesloten als voorheen. Het politiek bewustzijn binnen de sociaaldemocratie werd zoals voorheen in beweging gehouden door groepen of initiatieven als (Nieuw) Links, Doorbraak, Domino e.d., die niet meer of minder actief en militant waren dan hun voorgangers uit een andere periode.

Binnen de christelijke arbeidersbeweging bewogen in de voorbije 10 tot 15 jaar deze drie factoren dus in synergie. Hierdoor kwam een dynamiek op gang die nog steeds in volle ontwikkeling is, maar die tot op heden niet sterk genoeg bleek om een definitieve breuk tussen ACW en CVP uit te lokken. Bekijken we ze even een voor een.

1. De CVP mag dan wel in de voorbije 35 jaar zowat 40 % van haar kiezers verloren hebben, toch blijft zij de grootste partij van Vlaanderen en van België en vormt zij bovendien de kern van de politieke machtsuitoefening op zowel federaal als regionaal vlak. Zij blijft dus grote aantrekkingskracht uitoefenen op de leiders van een arbeidersbeweging die reeds decennialang gewoon zijn aan te leunen bij een bevriende partij met regeringsmacht. Deze specifieke positie heeft de CVP zowel te danken aan haar centrumkarakter, als aan de parallel verlopende electorale teruggang van de beide andere traditionele politieke families.

2. De ontzuiling zet zich weliswaar door als een onomkeerbaar historisch proces, maar langzaam en ongelijkmatig. De ontzuiling van de geesten, de mentale ontzuiling is nagenoeg voltrokken. De preconciële generatie die blind het kerkelijk gezag volgde is in Vlaanderen op sterven na dood. Zelfs het Belgische (en zeker het Vlaamse) episcopaat kunnen hun ongemak en ergernis tegenover de Rooms-Poolse oekazen van het Vaticaan nog nauwelijks verbergen. En zelfs waar de officiële Kerk zich nog uit over politieke dossiers, doet zij dat in een heel andere toonaard dan voorheen, omdat zij meer dan wie ook bewust is van 'le gewijzigde verhoudingen: ik verwijst naar de manier waarop de bisschoppen, icht in het abortusdebat hebben gemengd. Ook de nieuwe generatie aan de top van ACV en ACW is door deze "mentale ontzuiling" gekenmerkt. Men zou Jef Houthuys en Willy D'havé precondiïairen kunnen noemen, die nog hun sporen hadden verdiend in de Schoolstrijd en zich nog verwant voelden aan de charismatische stijl van Gust Cool en Cardijn. Peirens en Rombauts zijn in vergelijking daarmee eerder pragmatische managers en technocraten, die sneller inspelen op de gevoeligheden van hun achterban. Bij het doordrukken van hun ideeën ziet men de nieuwe leidersgeneratie trouwens ook vlugger naar marketingtechnieken grijpen dan dat ze op de kracht van hun charismatisch

leiderschap zou steunen. Maar op het vlak van de "structurele" verzuiling manifesteert zich een tragere en minder eenduidige ontwikkeling. Het cement van de christelijke ideologie onder het strenge toezicht van een "verheven" kerkelijke hiërarchie mag dan verdwenen zijn, de grote sociale organisaties, het katholiek onderwijs, het machtige christelijke ziekenfonds enz. floreren in bepaalde gevallen zelfs meer dan vroeger. En hoewel de mentaliteit binnen deze organisaties mee-evolueert met de tijdgeest, blijft er een verbondenheid van belangen bestaan, die ook aan een politieke uitdrukking vasthoudt. De behoefte zal vandaag de dag minder verwoord worden in termen van "zuilverwantschap"; men zal zich wellicht meer gaan gedragen als dochters van eenzelfde holding, die al eens met elkaar in aanvaring kunnen komen, maar zich bewust blijven van een gemeenschappelijk "zakelijk" belang. De welzijnsholding Caritas, het machtige blok van het katholiek onderwijs, de mastodont van het ziekenfonds, de immer op subsidies azende sociaal-culturele organisaties - ze hebben nog voldoende gemeenschappelijke belangen, waarden, gewoonten, banden en herinneringen om het onderliggend rooster van de verzuiling in stand te houden. De verheven doelstelling van de zuilsolidariteit mag dan naar de achtergrond zijn weggedrukt, de instrumenten van de structurele verzuiling blijven bruikbaar om de nieuwe, meer prozaïsche "ondernemingsdoelen" te dienen.

3. Over de politieke bewustwording... Ik nam in de opsomming van zoëven de christelijke vakbond niet op. Het ACV en een deel van de sociaal-culturele takken KWB, KAJ en KAV zijn in belangrijke mate "beweging" gebleven, waarvan de opstelling sterk wordt beïnvloed door standpunten en acties van een dynamische, militante achterban. In 15 jaar van crisis en inleveringsbeleid is deze achterban bijna voortdurend in conflict geweest met het sociaal-economisch beleid van roomsblauwe en later ook roomsrode regeringscoalities. Dit heeft hun politiek bewustzijn aangescherpt en moest hen onvermijdelijk verwijderen van de CVP. Recente informele peilingen zouden uitwijzen dat zo'n 80 % van de ACV-vrijgestelden zich afzet tegen de CVP. De politieke bewustwording is echter hoofdzakelijk "negatief", in die zin dat nu wel een ruime meerderheid de band met de CV? verwerpt, maar zonder duidelijke ideeën en voorstellen voor organisatorisch uitgebouwd alternatief. Waardoor op kritieke momenten velen ijlings terug de "oude stal" invluchten.

In de analyse van elf jaar geleden, waar ik tot nog toe op terugging, blijkt een belangrijk hiaat te zitten: er werd **geen aandacht besteed aan mogelijke ontwikkelingen binnen de CVP zelf**. Er werd van uitgegaan dat de CV? ongeveer de centrumrechtse standenpartij zou blijven die ze was tussen 1950 en 1980. Nochtans had het Tindemans-effect van de jaren zeventig reeds een

duidelijke aanwijzing gegeven dat een groep "standenlozen" klaarstond om "de" stand bij uitstek, de christelijke arbeidersbeweging, overboord te gooien van zodra de omstandigheden zich ertoe leenden. Toen na "1989" Europa een hevige ruk naar rechts onderging en de PVV/VLD begon te knabbelen aan de weldenkende burger-achterban van de CVP, begrepen de "standenloze" partijstrategen dat het hoog tijd werd om de oude standen-raketten af te stoten. Het zal een historisch affront blijven voor de christelijke arbeidersbeweging dat zij niet uit eigen beweging en met slaande deuren de CVP is uitgestormd, maar dat zij, nota bene als niet onbelangrijke geldschieter en logistieke steunverlener, langs de achterdeur werd buitengedruemd, als resultaat van een eerder hatelijke stemmingmakerij "tegen de belangengroepen". Want dat is eigenlijk wat Johan Vanhecke en consorten met het ACW en de christelijke arbeidersbeweging hebben uitgehaald: in het kielzog van Verhofstadts burgerpartij, moest de invloed van "de standen" en "de belangengroepen" (lees uiteraard: de arbeidersbeweging en meer bepaald de vakbond) binnen de CVP worden teniet gedaan. In een tijdgeest waarin het "elk voor zich" van de geslaagde burgers opgeld maakt, wordt de structurele band met een arbeidersbeweging die zich op solidariteit blijft baseren, een electorale blok aan het been. Maar misschien was dit "historisch affront" onmisbaar, om het historische proces een zetje te geven. Hierboven heb ik hopelijk immers kunnen aantonen dat de eigen interne ontwikkelingen binnen de christelijke arbeidersbeweging niet volstonden om een breuk met de CVP tot stand te brengen.

Is de christelijke arbeidersbeweging dan in een patstelling terechtgekomen? Of staat zij op een keerpunt, waar zich een historische keuze opdringt? Ik geloof in het laatste, maar besef dat het vooral een geloofsakte is. Terug naar het verleden kan niet, tenzij als ultieme politieke vernedering, die binnen de achterban niet zal aanvaard worden. Zich ter plaatse wentelen in scepsis en desintegratie is al even rampzalig. Er is duidelijk behoefte aan een tegelijk haalbaar en enthousiasmerend alternatief - maar waar blijft het elan om dit alternatief te ontwikkelen?

En de toekomst?

De christelijke arbeidersbeweging is sedert de "Rerum Novarum"-uitspraken een fase binnengetroden van feitelijk politiek pluralisme: er bestaat na de verklaringen van de top van ACW, ACV en LCM geen enkele morele basis meer om van leden, militanten en vrijgestelden van de christelijke arbeidersbeweging

te eisen dat zij zich zouden houden aan de formeel nog geldende bevoorrechte band met de CVP. Dit is een belangrijke stap vooruit voor al wie de politieke autonomie van de christelijke arbeidersbeweging nastreeft. Het kan ook een stap van belang zijn in het groeiproces van progressief politiek Vlaanderen. Tot voor kort hadden "dissidenten" en "malcontenten" in de christelijke arbeidersbeweging niet durven dromen dat hun leiders zich zo ver zouden wagen. Ik wees er reeds op dat deze ontwikkeling minstens even sterk te danken is aan de arrogantie van de "standenloze" rechtervleugel van de CVP, als aan de eigen interne ontwikkelingen binnen de christelijke arbeidersbeweging.

In het najaar van 1995 zal het ACW in een "politiek congres" zijn politieke opstelling herformuleren. Het laatst gebeurde dit in 1986. Toen dwongen Willy D'havé, Jef Houthuys en hun politieke luitenant François Janssens met doortastende hand de christelijke arbeidersbeweging in het CVP-keurslijf. Dit proces verliep niet goedschiks, en er moesten nogal wat manipulaties en intimidaties aan te pas komen voor het zover was. Een geforceerde "bevraging" onder de militanten moest toen aantonen dat een meerderheid achter de "bevoorrechte band" met de CVP stond. Het geheel werd een nogal onhandige combinatie van manipulatie en indoctrinatie, maar het officiële eindresultaat beantwoordde aan het vooropgestelde doel. De "in de minderheid gestelde" dissidenten stapten op, in het voetspoor van hun boegbeeld Paul Pataer, of plooiden terug op een overwinteringsstrategie. En warempel, na zeven magere jaren blijkt de dooi in te treden... Ook nu weer zal een brede "bevraging" de aanloop vormen voor het politieke ACW-congres. De manipulaties van 1986 zijn thans nog nauwelijks denkbaar, maar toch is niet iedereen even gerust in de wetenschappelijke zuiverheid van de geplande raadpleging van de achterban. In de minder progressieve vakcentrales is openlijk over politiek praten nog steeds een hachelijke onderneming, en blijft men vooral vrijgestelden en militanten met een wijde schakering van sociale druk en intimidatie in het "goede politieke spoor" te houden. Ik noem met name de CCOD, waar het politiek toebehoren ook een benoemingsfacetje heeft. Ter illustratie: in het Antwerpse treedt een CCOD-secretaris op als mede-gangmaker van "Antwerpen 94". De vrees is daarom niet geheel ongegrond, dat "verwijdering van de CVP" niet steeds en overal in de christelijke arbeidersbeweging zal samenvallen met een ontwikkeling in progressieve richting.

Maar de bevraging nieuwe stijl biedt al bij al progressieve perspectieven. Het zal van belang zijn het correcte verloop van de enquête te garanderen, b.v. door het inschakelen van een wetenschappelijke begeleiding. Verder zal het ook nodig zijn een stuk politieke vorming en sensibilisering in te bouwen, gezien de

decennialange afwezigheid van enige politieke cultuur aan de basis van de christelijke arbeidersbeweging.

Welke richting kan een nieuwe politieke opstelling van de christelijke arbeidersbeweging uitgaan? Een belangrijke en dynamische groep militanten en vrijgestelden voelt zich prima thuis in de sfeer van Agalev en de Groenen. Dit geldt in het bijzonder voor de militanten uit de welzijnssector én voor een groot gedeelte van het middenkader. In de industriële sectoren zal men allicht eerder SP-sympathisanten terugvinden, al mag men de sporen die naliet werden door zowat een eeuw antisocialisme niet onderschatten. Overigens speelt ook het feit mee dat binnen de christelijke arbeidersbeweging de politieke discussie nooit aan de basis kon gevoerd worden: politieke problemen werden steeds naar het "koepelniveau" van het ACW verwezen, zodat de basismilitant er niet aan te pas kwam. De "basis" werd als het ware politieke afzijdigheid ingelepeld. Zodoende kon zich geen politieke debatcultuur ontwikkelen, wat in de komende fase van politieke zelfstandigheid voor het ACW en de christelijke arbeidersbeweging een handicap zal blijken.

De opstelling die het dichtst aansluit, zowel bij de feitelijke politieke apathie van een groot deel van de politiek ongeschoolde basis, als bij de "mentale ontzuiling" waarover ik het eerder had, is de bestending van het "politiek pluralisme". De ACW-leiding zou om allerlei redenen wel eens tot dezelfde slotsom kunnen komen. Politieke "neutraliteit", "vrijheid voor eenieder om zich naar eigen inzicht en temperament te engageren", zouden als een sympathiek en volwassen alternatief kunnen verkocht worden. Het zou de verschillende deelorganisaties (de "takken" van de beweging) de ruimte laten elk zijn eigen klemtonen te leggen en als drukkingsgroep informele relaties te onderhouden of uit te bouwen met "bevriende" politici van verschillend pluimage. De huidige ACW-politici zouden aldus niet te veel in het nauw gedreven worden en zich kunnen blijven bewegen in een sfeer van "dubbele loyauteit", zonder tot verscheurende keuzen tussen "partij" en "beweging" te worden gedwongen. Naar leden en militanten zou het politiek pluralisme kunnen overgebracht worden als een erkenning van hun mondigheid om zelf, als autonoom individu, een politieke voorkeur of engagement te bepalen. Alleszins zou dergelijke formule dichter aansluiten bij de heersende atmosfeer, dan de keuze voor een eigen christelijke arbeiderspartij, die door zeer velen als een vooral electoraal kansloos anachronisme wordt aanvoeld.

Men mag echter ook niet de CVP-lobby binnen de christelijke arbeidersbeweging uit het oog verliezen. Bij de traditionele kaders zijn er heel wat die blijven hopen dat de CVP haar "antistanden-hetze" zal achterwege laten, naarmate de

"burgerdemagogie" van Verhofstadts VLD als een electoraal ballonnetje uit elkaar spat. Wanneer dit gebeurt, ligt de weg open voor een verzoenend compromis, waarbij de overtuigde verdedigers van het harmoniemodel in de christelijke arbeidersbeweging zich weer moeiteloos kunnen aansluiten bij een de al of niet vernieuwde centrumpartij. Theo Rombouts voert samen met ziekenfondskopstukken deze stroming aan. Uit zijn *Rerum Novarum*-toespraak 1 men zich trouwens de uitval naar de socialistische beweging herinneren, die werd afgeschilderd als de verdediger van "voorbijgestreefde klassenstrijd". Ik meen nochtans dat deze groep de omvang van de verrechtsing binnen de CVP onderschat (zoals hij overigens wellicht de klassenstrijd-lust van de meeste sociaaldemocraten overschat...). Binnen de huidige economische en politieke conjunctuur lijkt het mij ondenkbaar dat de CVP zal terugkeren naar een sociaal-economische opstelling die voor de christelijke syndicalisten aanvaardbaar is. De rechtervleugel van de CVP zal dit met alle middelen beletten en zeker als er opnieuw een roomsblauwe (of, ex absurdam, een paarse) coalitie zou komen, zal de arbeidersvleugel in de CVP zo sterk in het defensief worden gedrongen, dat er geen ruimte zal overblijven voor enig sociaaldemocratisch tintje in het CVP-programma.

Alles bij elkaar is de groep "Beweging voor politieke zelfstandigheid van de K.A.B", die gegroeid is uit de WKB en W-KAP de enige stroming binnen de christelijke arbeidersbeweging die een duidelijk alternatief politiek project naar voren schuift op dit ogenblik.

Deze groep ontstond als "Werkgroep Kongresbesluiten" in het begin van de jaren tachtig en was aanvankelijk niet meer dan een club kritische vrijgestelden die de uitvoering van de resoluties inzake politieke opstelling van het ACW-congres van 1979 wilden bewaken. Reeds in deze congresstukken immers werd een opening gemaakt naar een andere politieke strategie dan de bevoorrechte band met de CVP. Nadat de groep in 1986 teruggefloten en zowat geëxcommuniceerd werd, ging hij resoluut de weg op van een kritische tendens binnen de KAB, die niet alleen ijverde voor een Kristelijke Arbeiderspartij, maar zich ook inzette voor syndicale democratie en het door het ACV gesteunde matigingsbeleid van de opeenvolgende regeringen Martens fel op de korrel nam.

De formule van de autonome Kristelijke Arbeiderspartij heeft intussen plaats gemaakt voor een streven naar politieke zelfstandigheid van de christelijke arbeidersbeweging. De formulering van een nieuwe politieke opstelling van de KAB moet voor "Beweging" samengaan met een proces van bewustmaking en radicalisering binnen de meest dynamische takken van de KAR. Vanuit de syndicale actie en de samenwerking op het terrein tussen christelijke en

socialistische militanten, kan gebouwd worden aan een alternatief. Ook aan socialistische zijde is immers een evolutie noodzakelijk om te komen tot een politieke opstelling die breekt met de logica van loonmatiging, deregulering, privatisering en andere neo-liberale concepten. De huidige SP, die tekent voor het Globaal Plan, voor privatiseringen, voor een rigide en hardvochtig vreemdelingenbeleid, voor een "nieuwe kans" voor Mobutu, enz. vormt nauwelijks een alternatief voor de CVP.

Toch zal het alternatief moeten groeien uit samenwerking, maar dan van onderuit opgebouwd, tussen de christelijke en de socialistische arbeidersbeweging, versterkt met progressieve ecologisten en "partijlozen" uit de nieuwe sociale bewegingen.

De Batseliers "INZET"-initiatief en de 1 Mei-oproep van Freddy Wilockx tonen aan dat ook in de socialistische arbeidersbeweging ernstige vernieuwingsstromingen op gang komen. Er zijn zowel aan christelijke als socialistische zijde nog grote weerstanden te overwinnen. Maar het samen op zoek gaan naar een links alternatief is misschien de laatste kans om links Vlaanderen een nieuw clan te geven. In het politieke vacuüm waarheen de christelijke arbeidersbeweging is geëvolueerd, zal de "Beweging voor politieke zelfstandigheid van de christelijke arbeidersbeweging" met dit alternatief mogelijks een stroming kunnen op gang brengen, die eindelijk de beide grote arbeidersbewegingen én de progressieve krachten in de nieuwe sociale bewegingen samenbrengt in een fm-de-siècle versie van de "progressieve frontvorming" van de jaren zestig. Dreams revisited? Paradise regained? Misschien moetje het antwoord zoeken in een CVP-verkiezingsshow. Daar zingt Will Tura het luide - en naar mijn ondeskundig oordeel een heel octaaf boven zijn mogelijkheden - uit: "Hoop doet leven!".

